

LUISTER
en
ZIE MIJ

©2013, Annita Smit, Kolham

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (*Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl*). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (*artikel 16 Auteurswet*) kan men zich wenden tot Stichting PRO (*Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie*), Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl.

NUR 100, 190

ISBN 978-94-6193-896-1

Eerste druk 2013

Redactie: Marita Weener, www.redactiebureauamaritaweener.nl

Ontwerp en vormgeving: Sabrina Wakker, www.sadedesign.nl

Uitgever: Sabine Kokee, www.leuker.nu

Druk: Edupub, www.edupub.nl

Voor aanvullende informatie en de downloads bij het boek:
www.talento.nu.

LUISTER en ZIE MIJ

Stappenplan voor het voeren van een diagnostisch
gesprek met (hoog)begaafde leerlingen

Annita Smit

2013

leuker.nu
leren en uitgeven kan echt revolutionair nu

Inhoud

Ten geleide	6
Voorwoord	8
Leeswijzer	11
Het diagnostisch gesprek voor de (hoog)begaafde leerling	12
Casus Bart: Van praatjesmaker naar stille jongen	17
Bart: de gezellige praatjesmaker	
De verandering	
Verandering in gedrag	
Acties ter verbetering	
De ouders	
Casus Bart: Mijn doelen voor een diagnostisch gesprek	20
Meer begrip	
Mijn doel van het gesprek met Bart	
Mijn vragen over de kennis, vaardigheden en taakaanpak van Bart	
Mijn vragen over het welbevinden van Bart	
Mijn vragen over de interesses en belangstelling van Bart	
Wat kan ik met de verkregen informatie over Bart?	
Stap 1: Mijn voorbereiding op het gesprek	26
Nu op zoek naar een geschikte ruimte	
Wanneer ga ik het gesprek inplannen?	
Heb ik alles klaarliggen?	
Heb ik genoeg tijd ingepland?	
Hoe ga ik het gesprek in?	
Wat ik mij van tevoren afvraag	
Stap 2: Mijn introductie op het gesprek	30
De voorwaarden waar ik aan wil voldoen	
Welke vragen ga ik stellen?	
Hoe maak ik het eerste contact?	
Het doel van het gesprek benoemen	
Hoe benoem ik het doel?	
Wat doe ik met de informatie die ik tijdens het gesprek heb verkregen?	
Stap 3: Het gesprek	35
Nog even de puntjes op de i	
De vragen die ik ga stellen	
De startvraag	
De vervolgvraag	

De schaalvraag	
Het cijfer	
Gericht doorvragen	
Hulpzinnen	
Gericht doorvragen blijven volhouden	
Stap 4: De afronding van het gesprek	43
Stap 5: Na het gesprek	46
Het verslag	
Hoe gaan we verder?	
Hoe ga ik om met de verkregen informatie?	
Van stille jongen naar opgewekte jongen	
De conclusie	
Zorgbehoefte van Bart	
Wat heb ik geleerd?	
Belangrijk	
De gesprekskaarten	53
Oplossingsgerichte schaalvragen	60
Gespreksverslagformulieren	64
Het spel Luister en zie mij	71
Inleiding	
Voor wie is het spel?	
Met welk doel speel je het spel?	
Uitgangspunten	
Duur van het spel	
Casus Dana	
Het spel Luister en zie mij	
De afsluiting	
Wat heb ik geleerd?	
Spelonderdelen	79
Spelregels	79
Vragen bij het spel	81
Gespreksverslagformulieren bij het spel	82
Literatuurlijst	89
Dankwoord	90

Ten geleide

In de begeleiding van begaafde leerlingen staat uiteraard de leerling centraal. Dat was in het verleden zo, dat is nu zo en zal ook in de toekomst zo zijn. Maar het perspectief waarmee we die leerling centraal stellen is wel heel sterk veranderd. Met de ontwikkeling van het medisch-model-denken – waarbij in termen van 'tekorten die gerepareerd moeten worden' werd gedacht – naar het oplossingsgericht werken – waarbij in 'educatieve behoeften en te ontwikkelen vaardigheden' wordt gedacht – is de leerling een andere plaats in gaan nemen. In het medisch-model-denken zagen we de leerling vooral als een onderzoeksobject. Het onderzoek richtte zich op de leerling en de oplossingen kwamen van buitenaf. In het oplossingsgerichte denken zien we de leerling vooral als onderzoekssubject. De leerling wordt op relevante momenten gezien als 'mede-onderzoeker' en 'mede-oplosser' van zijn persoonlijke ontwikkelingsdrempel. Populair gezegd wordt de leerling 'mede-eigenaar' van zijn eigen ontwikkeling.

In de onderwijspraktijk zie ik dat leraren dat gesprek met de leerling een belangrijke plek aan het geven zijn. Ze willen steeds meer 'toegepast luisteren'. Onder toegepast luisteren versta je dat je niet alleen hoort wat de leerling zegt, maar dat je hem ook ziet. Je ziet zijn educatieve behoeften, je begrijpt zijn educatieve behoeften en je reageert op passende wijze op die behoeften. Toch is het niet eenvoudig om zo'n gesprek te voeren. Daar kun je soms best wat hulp bij gebruiken. Want als je consequenties gaat verbinden aan het voeren van een gesprek en van horen naar luisteren gaat, is een gestructureerde aanpak van belang.

Nu zijn er verschillende gereedschappen in de handel om gesprekken met leerlingen te voeren. Er zijn ook verschillende methoden in de handel om begeleidingstrajecten uit te zetten. Al die gereedschappen voldoen ieder op hun eigen manier binnen de context waarvoor ze bedoeld zijn. *Luister en zie mij* is een belangrijke aanvulling op die bestaande gereedschappen. Deze aanpak is gebaseerd op het handelings- en oplossingsgerichte werken met leerlingen in het basisonderwijs. Een belangrijke toevoeging is het perspectief van begaafdheid als beïnvloedende factor in het gesprek en begeleidingsproces. Iedere leerling heeft eigen behoeften, bij begaafde leerlingen kunnen ogen-schijnlijk algemene behoeften echter een heel specifieke invulling

hebben. De manier waarop een begaafde leerling leert en de specifieke kenmerken in zijn persoonlijkheid kunnen een heel eigen inkleuring aan die behoeften geven.

Luister en zie mij is in zijn huidige vorm een mooi afgerond en handzaam stukje gereedschap geworden. Het helpt je om op een gestructureerde manier gesprekken met leerlingen aan te gaan, deze te documenteren en samen met de leerling tot handelen te komen. Daar waar de begaafde leerling er behoefte aan heeft om geleid te worden, ondersteunt de gereedschapskist bij het in kaart brengen van die begeleidingsbehoeften. Daar waar de begaafde leerling behoefte heeft aan autonomie streeft de gereedschapskist naar 'empowerment' van de leerling. Daar waar de begaafde leerling graag zijn creërend vermogen wil inzetten om tot oplossingen te komen voor complexe problemen, wordt gebruik gemaakt van deze vindingrijkheid. Daar waar de leerkracht behoefte heeft aan ondersteuning van het begeleidingsproces geeft de gereedschapskist richting. En dat alles wat maakt dat je een goede leerkracht bent, kan door jou gebruikt en ingezet worden als je met leerlingen praat, naar hen luistert en hen ziet. *Luister en zie mij* is niet alleen voor bijzondere leerlingen, maar ook voor hun heel bijzondere begeleiders in de praktijk van het onderwijs.

Almere, oktober 2013
Eleonoor van Gerven

Voorwoord

Inmiddels meer dan dertig jaar geleden ben ik het onderwijs ingegaan. Als je me toen had gevraagd waarom ik dat wilde, had ik je daar geen antwoord op kunnen geven. Waarschijnlijk had ik gezegd dat ik al juf wilde worden toen ik 4 jaar was. Niet echt een goede reden om het onderwijsvak uit te gaan oefenen, op jonge leeftijd wil immers bijna elk meisje juf worden. Toch was het een goede keus, en ik begrijp nu ook waarom. Het onderwijs is ten eerste boeiend omdat het nooit stilstaat: wanneer je er open voor staat, leer je elke dag iets nieuws. De leerlingen in je klas laten je elke dag weer leren van de problemen waar je met ze tegenaan loopt. Ook leer je van de fouten die je maakt als het gaat over de uitleg, taakaanpak, luisterhouding en noem maar op, van het overleg met collega's en uiteraard van de scholing die je volgt.

Ten tweede je moet veel in je mars hebben om aan alle leerkrachtcompetenties te kunnen voldoen. Stel je voor dat elke competentie gelijk is aan één bal, dan moet je een duizendpoot zijn om alle ballen goed in de lucht te kunnen houden. Je moet open minded zijn, wil je dit onder de knie krijgen. En hier ligt voor mij de uitdaging: hoe zorg ik ervoor dat ik alle ballen in de lucht hou? Oefenen en blijven leren.

Wat ten derde mooi is aan het onderwijsvak, en voor mij het allerbelangrijkste, is een gelukkig kind in de klas. Het klinkt zo cliché, maar toch is het waar. Zodra ik het gezicht van een kind zie stralen omdat het zich begrepen, gezien en gehoord voelt, weet ik dat ik het juiste vak heb gekozen.

Voor mij bestaat er niets mooiers – en hier ligt weer de uitdaging – dan iedere leerling te doorgronden: waar ligt het probleem en hoe kan ik helpen om dit op te lossen zodat ik een blij kind zie? Kinderen die moeilijk te doorgronden zijn, zijn de kinderen waar ik mij extra toe voel aangetrokken. Ik voel dan sterk de behoefte om met ze in gesprek te gaan om erachter te komen wat hun gedachtegang is.

Dit is voor mij dan ook de aanleiding geweest om in het schooljaar 2011-2012 de opleiding 'specialist begaafdheid' bij *Slim!* Educatief te gaan volgen. Ik wilde antwoord op mijn vragen met betrekking tot het begaafde kind. Waarom lukte het mij niet om de betere leerling goed te begrijpen? Hoe kwam het toch dat wat ik probeerde en inzette om deze leerling te helpen lang niet altijd succesvol was? Gaandeweg tijdens de opleiding viel het kwartje en kreeg ik antwoord op mijn vragen. Ik voelde mij weer meer competent.

Eén van de keuzeopdrachten van de opleiding was 'maak een stappenplan diagnostisch gesprek'. Je begrijpt dat hier mijn voorkeur naar uitging en ik heb me hier volledig op gestort. Ik wilde deze opdracht tot een succes maken en dat is me gelukt. Ik heb een product ontwikkeld waar ik trots op ben en waarvan ik vind dat het waardevol kan zijn voor leerkrachten. Ik heb de opdracht dan ook afgerond met een voor mij zeer hoog cijfer, een 9, waar ik echt trots op ben.

Toch was ik nog niet helemaal tevreden, er ontbrak nog iets. In de praktijk heb ik gemerkt dat wanneer je met kinderen in gesprek gaat, ze niet altijd even ontspannen zijn, en je merkt ook dat het erg moeilijk voor ze kan zijn om hun gedachten en gevoelens onder woorden te brengen. Hoe goed je je ook hebt voorbereid, je bent wel een volwassene die het gesprek voert, en dit kan belemmerend werken. Een spel was de oplossing. Maar hoe maak je nu een spel waarbij, zo had ik mij als doel gesteld, schaalvragen inzichtelijk zijn gemaakt, de leerling de regie in handen heeft, en het spel ontspannend is en uitnodigt om te praten, te kletsen?

Ik heb stad en land afgestruind, ik heb in een heleboel winkels rondgekeken. Bij het zien van allerlei spulletjes, van huishoudelijke producten tot aan speelgoed, kwamen de ideeën bovenborrelen. Ik heb materialen verzameld en gefröbeld, en toen kwam bijna nog het moeilijkste van alles: hoe gaat mijn spel heten? Tot ik 's nachts wakker lag en dacht: waarom voel ik mij zo aangetrokken tot leerlingen die ik niet goed kan doorgronden? Ik kwam tot de volgende conclusie. Ik vind het ontzettend belangrijk dat elke leerling zich veilig, gewaardeerd en gezien voelt. Een leerling kan zich alleen maar veilig en gewaardeerd voelen wanneer de leerkracht en klasgenoten met respect naar hem of haar reageren zonder vooroordelen en oordelen. En dat lukt alleen als er goed naar elkaar geluisterd wordt. Pas wanneer je weet wat een leerling bezighoudt, wat hij of zij denkt en voelt, kun je hem/haar echt goed begrijpen en hierop adequaat inspelen. Dan pas zie je de leerling echt. Zo redenerend kwam ik op de titel 'Luister en zie mij'. Leerlingen die moeilijk te doorgronden zijn, die niet met hun gevoelens en gedachten te koop lopen, zijn voor mij de leerlingen waar ik heel graag mee in gesprek wil gaan. Ik wil naar ze luisteren zodat ik ze echt ga zien.

Het spel bestaat nu nog uit te veel onderdelen om er een betaalbaar spel van te maken, vandaar dat ik samen met de uitgever en vormgever het spel in het platte vlak heb gemaakt. Het is op deze manier gemakkelijk in gebruik, snel inzetbaar en betaalbaar. Achter in het boek vind je de uitleg over het spel, en de materialen kun je downloaden op de site van www.talento.nu. Aan de hand van een casus leid ik je door de stappen van het stappenplan diagnostisch gesprek heen. Ik hoop dat je het veelvuldig gaat gebruiken en er net zoveel plezier aan beleeft als ik. En dat je met de informatie die je van de leerling hebt gekregen zorgvuldig omgaat, en je de begeleiding erop af kunt stemmen zodat iedereen tevreden en gelukkig is.

Ik wens je veel plezier en succes. Haal het beste naar boven!

September 2013,

Annita Smit

